

випадки, наприклад, ті що пов'язані з важкими внутрішньо-особистісними конфліктами обдарованих.

Отже, робота з обдарованими дітьми має розпочинатися з діагностики здібностей та особливостей розгортання потенціалів особистості, вивчення її потреб і соціально-психологічних проблем. Ефективною ідентифікацією обдарованості можна вважати лише таку, яка передбачає комплексне та системне обстеження дітей, а також поступовий та поетапний пошук обдарованих і творчих учнів, проведення постійного моніторингу їхньої поведінки та успіхів. Для цього великої уваги варто надавати вдосконаленню педагогічної майстерності та розвитку творчості кожного педагога, який так чи інакше зустрічає у своїй професійній діяльності потенційно обдарованих особистостей. Вважаємо, що здібні та творчі діти повинні бути об'єктом спеціальних педагогічних програм, так як ця категорія школярів має великий потенціал для розвитку суспільства. До того ж, одним з найважливіших напрямів розвитку початкової школи повинно стати збільшення психодіагностичних засобів, спрямованих на виявлення обдарованих учнів.

Список використаних джерел

1. Антонова О. Є. Обдарованість: сутність, структура, перспективи розвитку // Актуальні проблеми психології : Проблеми психології обдарованості : зб. наук. пр. / за ред. С.Д. Максименко та Р.О. Семенової. – Т. 6. – Вип. 3. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – С. 48-51
2. Голюк О.А. Характеристика типів розвитку творчої яви дітей старшого дошкільного віку / Голюк О.А., Пахальчук Н.О. / Наука и инновации в современном мире: образование, воспитание, физическое воспитание и спорт. В 2 книгах. К 1.: монография / [авт.кол. : Безрукова Н.П., Львович И.Я., Преображенский А.П. и др.]. – Одесса: КУПРИЕНКО СВ, 2017 – С. 67-91.
3. Володарська М. О. Робота з обдарованими дітьми / М. О. Володарська, А. І. Настенко, О. М. Пілаєва, С. М. Полуніна, В. М. Сисоєва. – Х. : «Основа», 2010. – 190 с.
4. Демченко Е. П. Одаренный ребенок как личность с особыми потребностями в инклюзивном пространстве учебного заведения / Е.Демченко, О. Зайцева // SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume II, May 26th -27th. – 2017. – С. 61-71.
5. Кульчицька О. І. Методика діагностики інтелектуальної обдарованості / О.І.Кульчицька // Обдарована дитина. – 2007. – № 1. – С. 42-44.
6. Марінушкіна О. Є. Порадник практичного психолога / О. Є. Марінушкіна, Ю.О.Замазій. – Х. : Основа, 2008. – 236 с.
7. Матюшкин А.М. Одаренность и возраст. Развитие творческого потенциала одаренных детей : учеб. пособие / под ред. А.М. Матюшкина - М. : Издательство НПО «МОДЭК», 2004. - 192 с.
8. Сіваш Т.Д. Організація художньо-творчої діяльності дітей в контексті реалізації наступності дошкільної та початкової освіти / Т.Д. Сіваш // Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 10-11 листопада 2015 р.) / за ред. Г. С. Тарасенко ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця : ТОВ «Нілан – ЛТД» 2015. – С. 179–182.
9. Хіля А. В. Реалізація діагностичного та корекційно-розвивального потенціалу арт-терапії у соціальній роботі з дітьми із кризових сімей (зокрема дітьми з функціональними обмеженнями) // Scientific Journal «ScienceRise: Pedagogical Education» [внесений до Переліку наукових фахових видань України з педагогічних наук та до міжнародних наукометричних баз INDEX COPERNICUS, PИИЦ SCIENCE INDEX, Crossref та ін.]. - №11(7). – 2016. – С.37-42 .

СТВОРЕННЯ ТВОРЧОГО КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ДЛЯ РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОСТІ ДІТЕЙ

А.Скоробагач, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О.П.Демченко, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ORINATION OF THE CREATIVE CULTURAL AND EDUCATIONAL SPACE FOR THE DEVELOPMENT OF CHILDREN'S GIFTEDNESS

A. Skorobagach, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглядається специфіка організації педагогічної роботи, спрямованої на задоволення особливих потреб обдарованих дітей. Узагальнюються наукові підходи до визначення структури та основних компонентів освітнього середовища, сприятливого для особистісного зростання учнів з проявами обдарованості. Показуються творчість як важлива характеристика середовища, сприятливого для розвитку обдарованості дітей.

Ключові слова: обдарованість, обдаровані діти, особливі освітні потреби, творчість, освітнє середовище.

Abstract. The article deals with the specifics of the pedagogical work organization, aimed at satisfying the special needs of gifted children. Scientific approaches to the definition of the structure and the main components of the educational environment conducive to the individual growth of pupils with manifestations of giftedness are generalized. Creativity is shown as an important characteristic of environment conducive to the development of gifted children.

Key words: giftedness, gifted children, special educational needs, creativity, educational environment.

У сучасній освітньо-виховній практиці спостерігається розширення напрямів педагогічної роботи, зокрема, визначається необхідність моделювання творчо-розвивального середовища, сприятливого для особистісного зростання різних категорій дітей. Усе частіше в фокусі уваги фахівців соціономічного профілю постають обдаровані й талановиті учні, велика частка яких має суттєві особистісні проблеми і потребує професійної психолого-педагогічної допомоги і підтримки. Проте допоки відсутня науково обґрунтована й цілісна система роботи на рівні держави в цілому та закладів освіти зокрема, яка могла б забезпечити можливості для задоволення особливих потреб творчих і здібних особистостей.

Аналіз зарубіжного і вітчизняного наукового фонду показав, що в останні роки дослідники (Ю.Бабаєва, Ю.Гільбух, О.Лосієвська, О.Матюшкін, В.Моляко, О.Савенков, Л.Токарева, Л.Туріщева, Е.Уйтмор, О.Фокіна, Л.Холлінгзуорт, О.Циганкова, В.Чудновський, О.Щелбанова та ін.) акцентують увагу на проблемах обдарованих учнів, які зумовлені специфічністю їхньої психіки та особистісними якостями. Вчені (Д.Богоявленська, М.Гнатюк, О.Демченко, Н.Лейтес, В.Доротюк, Н.Завгородня, О.Моляко, О.Музика, В.Панов, Н.Теличко, В.Шадриков, В.Юркевич, С.Яковлева, В.Ясвін та ін.) проводять експерименти, спрямовані на створення умов для їхнього розвитку та навчання. Однак вважаємо, що недостатньо розробленою залишається проблема вивчення особливих потреб обдарованих дітей, які суттєво відрізняються від своїх ровесників у інтелектуальному й емоційному розвитку, та моделювання сприятливого середовища для творчої самореалізації такої категорії осіб.

Для нашого дослідження важливим, з одного боку, є пояснення феномену «обдарованість» через креативність/творчість як основний її показник. Так, обдарованість як вияв творчого потенціалу людини пояснює О.Матюшкін [7]. Згідно з його концепцією, творча обдарованість – це інтегративна структура, яка виявляється на всіх рівнях індивідуального розвитку і охоплює такі основні компоненти: домінуючу роль пізнавальної мотивації, дослідницьку творчу активність, можливість ухвалення оригінальних рішень, можливість прогнозування і передбачення, здібність до створення ідеальних еталонів, які забезпечують високі естетичні, моральні, інтелектуальні оцінки.

У свою чергу, О.Яковлева обдарованість розуміє як особистісну характеристику, але не як той чи той набір особистісних рис, а як реалізацію людиною власної індивідуальності. Людська індивідуальність унікальна, тому її реалізація – це і є творчий акт [8, 28].

З другого боку, вважаємо за необхідне зробити акцент на тому, що одарована дитина визнається сучасними дослідниками як особистість з особливими освітніми потребами. Про обдарованих дітей, в яких є особливі освітні потреби, йдеться в законі «Жодної відстаючої дитини» [9], де термін «обдаровані й талановиті» використовується до осіб, які виявляють схильність до високих досягнень в інтелектуальній, креативній, мистецькій сферах, лідерстві

чи в специфічних академічних галузях, які потребують послуг чи видів діяльності, що зазвичай не забезпечуються школою, для максимального розвитку здібностей [9].

У позиції Національної асоціації з проблем навчання обдарованих дітей чітко простежується думка про те, що навчання такої категорії учнів повинно здійснюватися в об'єднаних (звичайних) школах. В іншому випадку в обдарованих виникає уявлення про себе як про нормальних дітей, а про всіх інших – як розумово неповноцінних. Обдаровані учні до кінця періоду обов'язкового навчання повинні вчитися за тим самим навчальним планом, що і звичайні учні, а план повинен бути широким і збалансованим. Що стосується рівності освітніх можливостей, яка гарантується об'єднаною школою, то вона полягає не в тому, щоб забезпечити кожному дитину однією і тією ж освітою, а у створенні умов, за яких кожна дитина може задовольнити свої індивідуальні можливості та максимально розвинути свій потенціал.

За переконанням О.Демченко [4], обдаровані особистості повинні постійно бути в фокусі уваги фахівців з інклюзивної педагогіки як важлива категорія дітей, які характеризуються розвитком, що відрізняється від умовної норми і чий освітні потреби виходять за межі загальноприйнятих стандартів. Такі діти мають суттєві відмінності в психічному й особистісному становленні завдяки наявності неординарних здібностей та їх своєрідному поєднанню. Особлива здатність до сприйняття навколишньої дійсності та оригінальний спосіб самовираження формує унікальну особистість, яка якісно відрізняється від ровесників і перевищує вікову норму розвитку.

Так, І.Демченко [3] вважає, що *особливі освітні потреби для розвитку обдарованості* – це потреби в умовах, необхідних для оптимальної реалізації актуальних і потенційних можливостей (когнітивних, енергетичних і емоційно-вольових, включаючи мотиваційні). Г.Кіт [6, 170] до особливих освітніх потреб інтелектуально обдарованих школярів відносить необхідність участі в пошуково-дослідницькій діяльності. Білоруські вчені [1] окреслили коло освітніх потреб обдарованих учнів. Нами узагальнено виділені вченими особливі освітні потреби обдарованих дітей й представлено на рисунку 1.

Задля досягнення високих результатів у видах діяльності, до яких у дитини є високі здібності, для задоволення їхніх особливих освітніх потреб, серед яких є потреба в творчій самореалізації, потрібно створити сприятливе для їхнього розвитку креативно-розвивальне середовище. Забезпечення умов для задоволення особливих потреб обдарованих учнів можливе в контексті формування в школі такого освітнього середовища як цілісного педагогічного утворення й наукового конструкту, суб'єктом якого повинна стати творча особистість учня. У зв'язку з цим, услід за О.Демченко [5] вважаємо, що дослідження теоретичних і практичних аспектів розвитку будь-якого виду обдарованості в дітей необхідно проводити в контексті середовищного підходу, що дозволить вирішувати питання формування обдарованої особистості з позиції забезпечення сприятливих умов для розгортання її потенціалів. Науковець вибудовує свою позицію на сучасних дослідженнях психології, в яких розробляється концепція соціокультурного детермінізму таланту, згідно якої соціум впливає на становлення обдарованості, «санкціонує» її розвиток; сприятливе середовище стимулює розгортання й реалізацію здібностей.

За результатами проведеного О.Голюк і Н.Пахальчук [2] формувального етапу експерименту, спрямованого на вивчення рівнів сформованості творчої уяви в дітей, дослідниці висловили думку, що важливим є створення комфортного середовища для розвитку інтелектуального і творчого потенціалу дитини і зокрема, творчої уяви як його основи. На думку вчених, створення творчого середовища передбачає вербалізацію дорослим емоційних реакцій і станів дитини, їх безоціночне прийняття і підтримку, створення атмосфери психологічної безпеки в прояві емоцій, визнання самоцінності особистості кожної дитини, її права на розвиток і самореалізацію, свободу думки і самопрояву, націленість на сприйняття нового і незвичайного, заохочення незалежності і самостійності думок, виховання допитливості, здатності мислити нестандартно.

Для задоволення потреб обдарованих дітей у вимірах інклюзивної педагогіки, на думку О. Демченко [4], потрібна особлива організація освітнього простору як предметно-

подієвого континууму та психолого-педагогічного конструкту. Таке багатовимірне пульсуюче утворення об'єднує різнорівневі соціально-культурні та навчально-виховні умови (природні й спеціально змодельовані, педагогічно структуровані й упорядковані); комплекс можливостей, що сприяють формуванню суб'єктності обдарованої особистості в процесі інтеріоризації гуманістичних і національних цінностей, розвитку її здібностей, досягнення високих успіхів і задоволення особливих освітніх і екзистенційних потреб, у ході різнорівневої взаємодії з усіма суб'єктами простору.

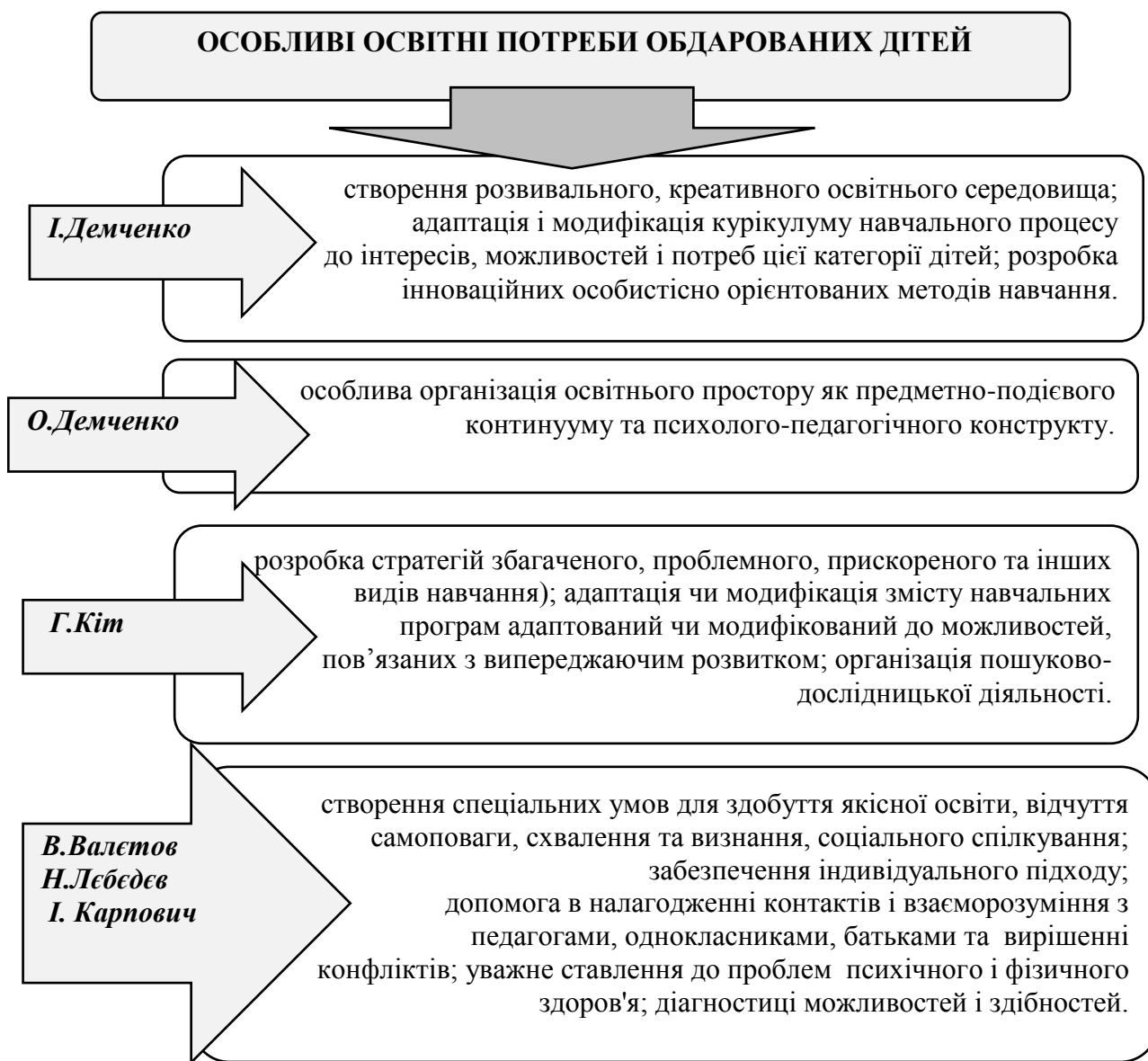

Рис. 1. Особливі освітні потреби обдарованих дітей

Дослідниця [4] зазначає, що до домінантних параметрів, на які потрібно орієнтуватися в процесі моделювання культурно-освітнього простору, сприятливого для реалізації особливих освітніх потреб обдарованих дітей, відносимо: системність, багаторівневість і структурованість; поєднання природних і педагогічно змодельованих умов; педагогічна корельованість стихійності й перманентності впливів; употужнення інтеріоризованості всіх підструктур і компонентів; подієва насиченість і емоційна забарвленість; включеність у регіональний контекст і оптимальна протяжність; високий коефіцієнт соціо-культурно-освітньої щільності; оптимальна імерсивність; інтерактивність і педагогічний альянс усіх суб'єктів простороутворення з домінуванням позитивної динаміки суб'єктності обдарованості особистості.

Отже, підсумовуючи результати теоретичного узагальнення, зазначимо, що обдаровані учні мають особливі потреби, які необхідно виявляти якомога раніше. Педагогічна робота з обдарованими дітьми повинна бути спрямована на створення умов та задоволення особливих потреб такої категорії дітей. Реалізувати завдання щодо формування творчого середовища, сприятливого для реалізації обдарованих дітей зможе лише компетентний і креативний педагог, який володіє необхідними якостями та відповідними здатностями виявити обдарованих дітей та їхні проблеми, включати їх у продуктивні види діяльності.

Список використаних джерел:

1. Валетов В.В. Образовательные потребности одаренных детей младшего школьного возраста г. Мозыря [Электронный ресурс] / В.В.Валетов, Н.А.Лебедев, И.А.Карпович. – Режим доступа : <http://omsiid.mspu.by/files/obraz-potr-odar-detei.pdf>.
2. Голук О.А. Характеристика типів розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку / Голук О.А., Пахальчук Н.О. / Наука и инновации в современном мире: образование, воспитание, физическое воспитание и спорт. В 2 книгах. К 1.: монография / [авт.кол. : Безрукова Н.П., Львович И.Я., Преображенский А.П. и др.]. – Одесса: КУПРИЕНКО СВ, 2017 – С. 67-91.
3. Демченко И. И. Дети с особыми образовательными потребностями в инклюзивной начальной школе [Электронный ресурс] // Концепт. – 2015. – № 08 (август). – Режим доступа : <http://e-koncept.ru/2015/15298.htm>.
4. Демченко О.П. Соціально-психологічні проблеми обдарованих дітей у системі наукових координат інклюзивної педагогіки / О.П.Демченко // Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії» // зб. тез доповідей / редкол. В.В.Засенко, А.А.Колупаєва, Н.І.Лазаренко, З.П.Ленів. – Вінниця, ТОВ фірма «Планер», 2016. – С.94-96.
5. Демченко О. П. Суб'єктність соціально обдарованої особистості в культурно-освітньому просторі / О. П. Демченко // Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – Том IV : Психологія обдарованості. – Випуск 12. – Київ-Житомир :Вид-во Жду ім. І.Франка, 2016. – С. 78-90.
6. Кіт Г.Г. Пошуково-дослідницька діяльність як особлива освітня потреба інтелектуально обдарованих молодших школярів // Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії» // зб. тез доповідей / редкол. В.В.Засенко, А.А.Колупаєва, Н.І.Лазаренко, З.П.Ленів. – Вінниця, ТОВ фірма «Планер», 2016. – С.169-171.
7. Матюшкин А. М. Концепция творческой одаренности / А. М. Матюшкин// Вопросы психологии. – 1989. – №6. – С. 29–33.
8. Яковлева Е. Развитие творческого потенциала личности школьника / Е. Яковлева // Вопросы психологии. – 1996. – № 3. – С. 21-32.
9. U.S. Department of Education. No Child Left Behind Act of 2001. – Title IX. – Part A. – Section 9101(22). – 2001.